

Перші князі Русі

882р. - Олег об'єднав північний і південний політичні центри, утворивши тим самими єдину державу.

Літописець про захоплення влади Олегом: *У рік 6390 [882]. Вирушив у похід Олег, взявши з собою багато воїнів: варягів, чудь, слов'ян, мерю, весь, кривичів, [...]. І прийшли до гір київських, і довідався Олег, що княжать тут Аскольд і Дір. Сховав він одних воїнів у човнах, а інших позаду, а сам пішов до гір, несучи дитину Ігоря. [...], і послав до Аскольда і Діра, кажучи їм, що, мовляв, «Ми, купці, йдемо до греків від Олега і од Ігоря-княжича. Прийдіть до нас, до родичів своїх». Коли Аскольд і Дір прийшли, всі воїни, які поховалися, вискочили з човнів, і сказав Олег Аскольду й Діру: «Не князі ви і не княжого роду, але я княжого роду», а коли винесли Ігоря, додав: «Ось він син Рюрика». І вбили Аскольда і Діра, віднесли на гору і поховали: Аскольда — на горі, яка називається нині Угорське [...]; на тій могилі [стоїть церква] Святого Миколая; а Дірова могила — за церквою Святої Ірини. І сів Олег княжити в Києві, і мовив Олег: «Хай буде се мати городам руським». І були у нього варяги, і слов'яни, і інші, що прозвалися Руссю. [...]*

ПРАВЛІННЯ ОЛЕГА (882-912 рр.)

1. Створення в державі опорних пунктів київської влади, визначення порядку стягнення данини - **полюддя (натуральний податок)** під час якого князь з дружинниками об'їжджав підвладні землі/

Візантійський імператор Константин VII Багрянородний про збирання данини на Русі. *«Коли настає листопад, одразу ж їхні князі виходять з усіма росами з Києва і вирушають у полюддя, що йменується кружлянням, а саме — у Славинії (союзи племен) деревлян, кривичів, сіверян та інших слов'ян, що є данниками росів. Годуючись там протягом усієї зими, вони, починаючи з квітня, коли розтане крига на річці Дніпро, знову повертаються до Києва».* Зібравши данину, варяги пливли до Константинополя продавати зібране.

2. Приєднання значної кількості земель (деревлян, сіверян, кривичів, радимичів, словенів), у тому числі й неслов'янських (весь, меря, чудь);
3. Правління від імені малолітнього Ігоря, сина Рюрика (регентство), утвердження у Київській державі династії Рюриковичів;
4. Здійснення кількох походів на узбережжя Каспійського моря проти Арабського халіфату;
5. Два походи на Візантію **907 і 911** рр., укладення вигідних договорів з цією наймогутнішою державою того часу, міжнародне визнання Київської Русі.

Про похід 907р. : *“У рік 6415 [907]. Пішов Олег на греків, Ігоря залишивши в Києві. Узав же він множество варягів, і словен, і чуді, і кривичів, і мері, і полян, і сіверян, і деревлян, і радимичів, і хорватів, і дулібів, і тиверців [...] І прибув він до Цесарограда (Царгород, Константинополь), а греки замкнули Суд і город заперли. І вийшов Олег на берег, і повелів воям виволокти кораблі на берег. І спустошив він довкола города [...]. І повелів Олег воям своїм колеса зробити і поставити кораблі на*

колеса. А коли настав попутний вітер, напнули вони паруси, [рушили] з поля, і пішов [Олег] до города.”

6. За літописною легендою, помер від укусу змії у 912р.

ІГОР СТАРИЙ, 912-945 рр.

- Став княжити у 33 роки, після смерті Олега, який був регентом при ньому.
- Придушив повстання древлян, які перестали спалчувати Києву данину
- У 915 році з укладено мирну угоду з печенігами, проте вони, досить активно підтримувані Візантією, уже у 930 році поновили набіги на Русь.
- **941 року** флотилія із 1000 лодій безперешкодно увійшла до Босфору у надії на те, що візантійський флот буде у поході проти сарацинів (мусульман). Проте плани русів стали відомими імператору Візантії, і грецький флот було повернено заздалегідь.
- Оборонці Константинополя прийняли бій, маючи на озброєнні так званий **«грецький вогонь»** – легкозаймисті речовини (нафта, сірка тощо), що не можна було погасити водою - який виприскнувався з бронзових труб прямо на київські судна.
- Оцінивши невигідну диспозицію та несучи значні втрати, Ігор вирішив відступити та отримати бажану здобич з узбережжя Малої Азії. Візантійські полководці ж мали свою думку щодо руського флоту і гнали його, поливаючи вогнем, до самої Керченської протоки.
- У **944 році** частину війська було десантовано на узбережжя поблизу Константинополя.
- Візантійці, побачивши піші та морські війська, вирішили не спокушати долю і одразу запропонували мир.
- У результаті був підписаний новий договір між Візантією і Руссю, який трохи погіршував становище руських купців у Константинополі (вони позбавлялися права на безмитну торгівлю), проте мав засади повномасштабного військового союзництва.
- **945р. - загибель Ігоря**
- Утримання великої дружини і здійснення далеких походів потребувало значних коштів. Мабуть, саме це спонукало Ігоря спробувати, у супереч традиції, удруге додатково зібрати данину з древлян. Унаслідок цього спалахнуло повстання.
- Очолювані князем Малом древляни восени **945 р.** розгромили дружину Ігоря і вбили самого князя. «Якщо внадиться вовк до овець,— пояснювали вони свій учинок,— то виносить по одній усе стадо, якщо не вб'ють його. Так і сей: якщо не вб'ємо його, то він усіх нас погубить». Смерть Ігоря знаменувала завершення початкового етапу становлення Київської Русі.

Ольга Мудра (945-964рр.)

- Своє правління Ольга розпочала з придушення деревлянського повстання і помсти вбивцям свого чоловіка у 945р.
- Двадцять деревлянських послів приїхали до Києва та запропонували Ользі вийти заміж за їхнього князя Мала. Княгиня розправилася з ними суто жіночою хитрістю. Вона вдала, нібито приймає послів із надзвичайними почестями, та оголосила, що на знак особливої поваги кияни понесуть їх у човні на руках. А потім гордих такими почестями послів кинули до великої ями, викопаної у дворі палацу, і закопали живцем.
- Розправившись зі сватами, Ольга попросила древлян направити для переговорів із нею найбільш знатних мужів князівського роду, бояр та купців. Коли ті прибули до Києва, княгиня запропонувала їм відпочити після довгої дороги і попаритися в лазні, яку потім зачинили й запалили разом із послами.
- Третя помста своєю жорстокістю перевершила попередні. Ольга сповістила, що бажає здійснити поминки за своїм чоловіком, і наказала деревлянам варити мед і готуватися до них. Після цього княгиня пообіцяла вийти заміж за деревлянського князя Мала. Поблизу Іскоростеня — деревлянської столиці — за її наказом насипали величезний курган. Під час ритуальної трапези на ньому Ольга дочекалася, поки древляни понапивалися, і звеліла всіх перебити. Загинули, як пише літописець, п'ять тисяч деревлян.
- Наступного року Ольга **зібрала військо й разом із малолітнім сином Святославом рушила на підкорення деревлянської землі**. Битву було виграно, але древляни зачинилися у своїй столиці. Облога тривала рік, і виснажені древляни запропонували Ользі мед і хутро. Проте вона відмовилася від такої великої данини, повідомивши, що їй вистачить по три горобці й три голуби від кожного двору. Древляни надали княгині те, чого вона вимагала. До лап кожного птаха Ольга наказала прив'язати запалені трути і, коли посутеніє, відпустити на волю. Птахи полетіли під стріхи будинків Іскоростеня, і місто спалахнуло з усіх боків. І побігли древляни з міста, Ольжині люди їх ловили...
- **Податкова реформа.** Ольга впорядкувала полюддя. Було чітко окреслено землі, із яких через певні проміжки часу стягувалася визначена данина.
- За княжою казною було закріплено **«ловища»** — землі, багаті на хутрового звіра, що забезпечувало її постійним прибутком.
- Установлювалися **«уроки» й «оброки» - норма податків**, які повинні були виконувати підлегли в розмірах, що не позбавляли їх засобів існування.
- Улаштовувалися також **«становища» й княжі «погости»** — місця зберігання

зібраної данини та осередки центральної влади.

- **Зовнішня політика** У 946 р. (за іншими даними — 957 р.) **вона відвідала Константинополь**. Це були перші в історії відвідини головою Київської держави на чолі мирного посольства столиці Візантії. Княгиня, імовірно, прагнула відновити давні привілеї для руських купців і сплату візантійцями данини Києву.
- За повідомленням літописця, у Константинополі **Ольга прийняла християнство**. Була досягнута домовленість, що руські дружини служитимуть імператорові, і Візантія за це сплачуватиме данину Русі. На її виконання Ольга надсилала руських воїнів, допомагала Візантії у війні з арабами 961 р., у боротьбі з норманами і болгарами.
- Княгиня Ольга здійснила першу спробу встановити **дипломатичні зв'язки із Західною Європою**. У 949 р. вона надіслала своїх послів до імператора Священної Римської імперії Оттона I — наймогутнішого правителя тогочасної Європи з проханням надати єпископа для хрещення Русі.
- Через деякий час після цього до Києва прибула християнська місія, очолювана ченцем Адальбертом. Вона діяла на Русі протягом 961—962 рр., проте через протидію язичницької знаті, під загрозою фізичної розправи змушена була рятуватися втечею.
- Оскільки язичницькі настрої були досить сильними, Ольга не наважилася оголосити християнство державною релігією.

СВЯТОСЛАВ ХОРОБРИЙ (ЗАВОЙОВНИК), 964-972рр.

- Літописець: *«Сам був хоробрий і легкий. Ходячи, як пардус (гепард), багато воєн він чинив. Возів же за собою він не возив, ні котла не брав, ні м'яса не варив, але, потонку нарізавши конину, або звірину, або воловину і на вуглях спікши, це він їв. Навіть шатра він не мав, а пітник слав і сидло клав у головах. Такими ж і всі інші вої його були. І посилав він до інших земель послів, кажучи: «Хочу на вас іти».*
- Візантійський історик Лев Діакон, який сам бачив Святослава, залишив опис його зовнішності:
- *«На вигляд він був таким: середній на зріст, ні надто високий, ні надто малий, із густими бровами, із блакитними очима, із рівним носом, із голеною головою і густим довгим волоссям, що висіло на верхній губі. Голова в нього була зовсім гола, і лише на одному її боці висіло пасмо волосся, що означало знатність роду, і шия товста, плечі широкі й весь стан досить стрункий. Він виглядав похмурим і суворим. В одному вусі висіла в нього золота сережка, прикрашена двома перлинами з рубіном, уставленим між ними. Одяг на ньому був білим, який нічим, окрім чистоти, не відрізнявся від одягу інших».*
- Запорожцем на престолі” назвав Святослава М.Грушевський.
- Історик О.Субтельний: *«Його слов'янське ім'я, варязьке виховання, кочовий спосіб життя віддзеркалювали поєднання європейського та азійського начал. Його управління ознаменувало апогей ранньої*

героїчної доби в історії Київської Русі»

- Розширив територію держави, приєднавши в'ятичів, уличів, тиверців. Володіння Русі розширилися до Чорного моря.
- Воював із Волзькою Булгарією
- 965р. – розгромив Хозарський каганат:

“У рік 965. Рушив Святослав на хозар. Почувши ж про це, хозари вийшли насупроти з князем своїм... і зступилися війська битися, і сталася битва mezi ними, і одолів Святослав хозар і город їхній столицю Итиль, і город Білу Вежу взяв, і ясів переміг він, і касогів, і прийшов до Києва.»

- Головним результатом боротьби Святослава з хозарами в 964—966 рр. стало послаблення і занепад Хозарського каганату. Це сприяло ліквідації хозарської загрози для Київської Русі та, одночасно, відкрило шлях до її кордонів новим кочовикам зі Сходу, насамперед печенігам.
- Приєднав Тмутаракань – місто на узбережжі Керченської протоки
- **Перший Болгарський (Дунайський) похід**
 - ☐ Використати військову потугу і талант Святослава вирішили візантійці, звернувшись до нього по допомогу в придушенні повстання болгар.
 - ☐ У 968 р. князь із 60-тисячним військом вирушив у свій перший Балканський похід до Болгарії. Він розбив під Доростолом сильне болгарське військо, захопив 80 міст і сіл, князюючи тут, у місті Переяславці.
 - ☐ Налякані відмовою Святослава залишити завойовану Болгарію і **його намірами перенести до Подунав'я столицю своєї держави**, візантійці підбурили до нападу на Київ печенігів.
 - ☐ У 968 р. печенізька орда взяла в облогу Київ. Кияни відправили до князя гінця, дорікаючи, що, чужої землі шукаючи, він полишив свою. Святослав спішно повернувся додому й відігнав печенігів від свого стольного граду.

Другий Болгарський похід

- ☐ У 969 р. Святослав вирушив у другий і останній похід до Болгарії. Цей похід не мав таких успіхів, як попередній. Князеві довелося воювати не лише з болгарами, а й із візантійцями.
- ☐ У 971 р. сили візантійців, які значно переважали, обложили Святослава з його військом у болгарському місті Доростол. Але візантійцям так і не вдалося здобути міста. Русичі неодноразово виходили з Доростоля й біля його мурів билися з ворогом.
- ☐ Відтак візантійцям довелося погодитися на укладання мирної угоди зі Святославом. За її умовами візантійці випускали військо князя з Доростоля зі зброєю і навіть забезпечували його харчами на зворотний шлях.
- ☐ Проте Святославу довелося дати зобов'язання стати союзником візантійців і не претендувати на візантійські володіння в Криму та на Дунаї.

☐ *Смерть Святослава*

- ☐ Підписавши мир з візантійцями, Святослав вирушив на Русь. Проте навіть переможений руський князь-войовник залишався небезпечним. Візантійці підкупили печенігів, щоб вони вбили Святослава.
- ☐ Навесні 972 р., коли русичі поверталися до Києва, біля дніпровських порогів вони потрапили в засідку, улаштовану печенізьким ханом Курею. Святослав загинув у бою.
- ☐ За переказами, хан наказав зробити з його черепа чашу, окувавши його золотом. На ній, начебто, був напис: «Чужого бажаючи, своє втратив».